

szakán; 1996: PhD – ELTE BTK (elméleti nyelvészet); 2006: habilitáció – Pécsi Tudományegyetem (kommunikációelmélet); 2007: egyetemi magántanár – ELTE

1969–1991: Tömegkommunikációs Kutatóközpont, illetve jogutódja, a Magyar Közvéleménykutató Intézet (tudományos munkatárs, osztályvezető); 1991–2011: MTA–ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoport (tudományos főmunkatárs, 2012-től nyugdíjas); 1992–2012: Tartel Információelemző és Piac-kutató Bt. (beltag, ügyvezető)

1994–: a *JEL-KÉP* című kommunikációtudományi folyóirat főszerkesztője

Fontosabb könyvek

Konvencionális jelentés – kommunikációs jelentés, Budapest, MRT TK, 1981

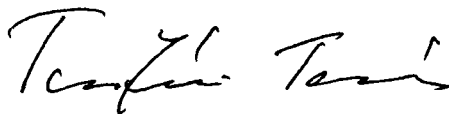
Nyelv, kommunikáció, cselekvés, Osiris, Budapest, 1997 [Társszerkesztők: Pléh Csaba, Síklaki István]

Magyarországi médiumok a közvélemény tükrében, Budapest, ORTT, 2002

Kommunikációelmélet. A testbeszédtől az internetig, Budapest, Typotex, 2006

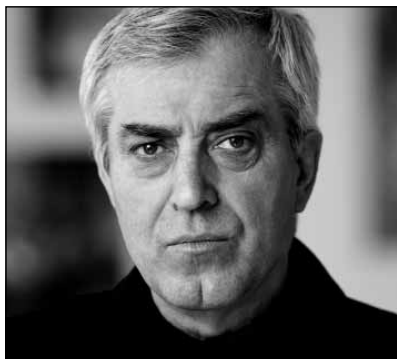
Média, nyilvánosság, közvélemény, Budapest, Gondolat, 2007 [Társszerkesztők: Angelusz Róbert, Tardos Róbert]

Kompország a Nyugat iskolájában. A társadalmak szerveződéséről, Budapest, Gondolat, 2011

Baráth Ferenc

grafikusművész (Magyarkanizsa, Jugoszlávia – ma: Szerbia, 1946. augusztus 8.)

Egy szigorú törvényekkel teli világban nőtem fel, de nagyon gyorsan beláttam, hogy a pályán, amire készülök, a legfontosabb érték a szabadság, az érzelmek világa. Szerencsém volt, már fiatalon az Újvidéken megjelenő művészeti folyóirat, az Új Symposium grafikai szerkesztője lehettem, az ott kialakult szellemi, alkotói hangulat határozta meg további alkotói tevékenységemet, életformámat, jövőmet, amiért a mai napig is hálás vagyok a sorsnak. Ebben a kreatív szellemi műhelyben kaptam meg már fiatalon azt a támogatást, amire minden kezdő alkotónak nagyon nagy szüksége van az életben.

A következő fontos fordulópont, ami befolyásolta további életemet: kapcsolat az Újvidéki Színházzal, a színházzal mint művészi tevékenységgel. Ez a kapcsolat tette lehetővé, hogy kiépítsek egy sajátos stílust, világot a színházi plakáttervezés terén. Ez az a műfaj, amely a mai napig is foglalkoztat. Nem vagyok alkalmazott grafikus és nem foglalkozom reklámgrafikával, mindig is

társszerzőnek tartottam magamat, ha könyv illusztrálását vállaltam vagy plakáttervezéssel részt vettem egy-egy színházi produktumban.

A plakát autonóm művészeti forma. A plakát nem illusztrál, a plakát informál, értelmez és kultúrát terjeszt. A grafikus a plakát nyelvén értelmezi az eseményt, érthetővé teszi az időt, a színt, a kort, mindazt, amiért létezik, átlép saját korán és funkcióján, világszerte kiállításokon, biennálékon informál arról a világról, kultúráról, amelyben született.

A sok elismerés mellett erőt ad az, amit az általam is a legnagyobbak közé sorolható Kassák Lajos mondott a plakátról: a jó plakát mint tiszta művészi produktum is fenntartás nélkül élvezhető és értelmezhető, illetve értékelhető.

A Képzőművészeti Középiskolát Újvidéken 1966-ban fejezte be, 1965-től, 1967-ig Újvidéken a magyarul megjelenő Új Symposion művészeti és irodalmi folyóirat grafikai szerkesztője, 1967–68-ban a Képes Ifjúság grafikai szerkesztője, majd 1968-tól 1970-ig a belgrádi Képzőművészeti Akadémia festészet szakos hallgatója. 1971-től 1992-ig az újvidéki Fórum Kiadóban dolgozik mint grafikai és művészeti szerkesztő. A hetvenes évek közepétől az Újvidéki Színház állandó munkatársa, grafikus, de folyamatosan együttműködik más jugoszláviai és magyarországi színházakkal is. Sikerei legfőképpen a színházi plakáttervezéshez, a tervezőgrafikához, dimenzionális grafikákhoz fűződnek.

1992-től Magyarországon folytatja művészeti és grafikai tevékenységét, 1994-ig a Magyarok Világszövetsége lapjának, a Világszövetségnek a művészeti szerkesztője. 1994-ben Budapesten megalapítja a Barát Art Művészeti és Grafikai Stúdiót. 1970 óta tagja a Vajdasági Képzőművészek Szövetségének (UPIDIV) és Belgrádban az Art Directors Clubnak. 1993 óta tagja a Magyar Alkotóművészek Országos Szövetségének, a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének, tagja a Szinyei Merse Pál Társaságnak, a Hungart Szervezetnek, a Belvárosi Művészek Társaságának, és alapító tagja a Magyar Plakát Társaságnak.

Szunyoghy András

grafikusművész (Pécs, 1946. augusztus 11.)

Fotó: Benkó Imre

Ahogy drága Édesanyám mesélte, pont délben hozott világra a gólya, és még a harangok is megkondultak.

Édesapám hadifogságban volt, így családfő nélkül a csonka család szegénységben, nélkülözések között élt. Mivel felmenőim mindegyike kecskeméti, így a rokonság is Kecskeméten lakott, tehát segítséget nemigen remélhettünk senkitől.

Édesapám, aki biológia-földrajz szakos tanár volt, hogy megússza a katonaságot, hát a Pécsi Hadapródiskolába pályázott meg és kapott állást, ami katonaság is volt, meg nem is. Bár a hadifogsághoz elegendő volt.

Édesanyám szeme mindig könnyes lett a nevetéstől, amikor a keresztelésemet mesélte el, hogy barátnője hogyan helyettesítette a Kecskeméten élő keresztanyámat, és a daduskám hogyan javította ki a személyes adatai bediktálásánál. Már a nevét is rosszul tudta a keresztanyámnak, és ilyenkor a dadus megszólalt: „Nem... nem úgy hívják... Nem Éva, hanem Sarolta. Nem, nem akkor született, hanem...” És a pap teljesen süsünek nézhetette a „pótkeresztanyámat”, aki még a saját adatait sem tudta.

Majd a keresztelő végén Édesanyám megkérdezte, mennyivel tartozunk, mire a pap mondta, hogy két forinttal – mire anyám „majd behozzuk” szavakkal köszönt el.

De hát a pénzt azóta se vittük be, így amikor a jó sorsom egy református templomba visz, hát igyekszem a perselybe több pénzt dobni, mint amennyi egyébként szokásos lenne. Ugyan nem tudom, hogy a jó Isten kiengesztelődik-e?

Édesapám szökése a hadifogságból is egy kedves történet, hiszen már egy hete utaztak marhavagonokba zsúfolva Oroszország felé, amikor egy óvatlan pillanatban, kijátszva az öröket, el tudott menekülni a nagy ismeretlenbe. Egy város házait látta, és nem tudván, hol van, az egyetlen világos ablakú házba bekopogott, valahogy így: „Kérem, szökött hadifogoly vagyok, vagy felad a rendőrségen, vagy segít hazajutni a családomhoz, Pécsre...” Mire jött a válasz: „De tanár úr, hát hogy adnám fel önt a rendőrségen!” Egy volt tanítványa volt az illető (a város pedig Vác).

Visszaköltöztünk Kecskemétre, ahol Édesapám tanárkodott... – de a szegénység maradt.

Együtt laktunk Nagyapámmal, aki festőművész és rajztanár volt, a Kecskeméti Tanítóképzőben oktatta a növendékeket. Mellette meg festegetett. Volt egy festődoboz a meg egy kis széke, és ment a kecskeméti határba, a Máriaváros utáni rétre, a Pícsó nevű patakocskára partjára festegetni.

Többnyire vitt magával, amit nagyon élveztem... – és (talán) hogy ezt a szakmát választottam, hát ennek is köszönhető, gondolom.

Bár a mi családukban nem volt csoda, hogy valaki tud rajzolni.

Nagyapám egy fiatal és nagyon tehetséges festővel, Bozsó Jánossal járta a határt, én meg velük, és vagy rajzoltam, vagy levelibékát fogdos-tam... Így indult a pályám.

Iskoláimat bár Kecskeméten kezdtem, de 1954-ben Újpestre költöztünk, mivel Édesapám a Természettudományi Múzeum tudományos kutatója lett. És gondolom, hogy megunta az állandó utazgatást Kecskemét és Pest között... – bár a marhavagonokba rakott tornapadok bizonyára kényelmesek lehettek.

Újpesten az iskoláimban, ha mindig szépen rajzoltam is, de különösebb érdeklődést nem tanúsítottam a rajztanulás felé.

Nagyapámnak volt egy sikertelen próbálkozása, hogy megtanítsa rajzolni, de nem igazán sikerült belém ültetni a rajzolás tudományának az alapjait. Bár a későbbiekben, mikor már tanítottam, az őtől kapott (de akkor el nem fogadott) okosságokat adtam tovább. Nagyapámat a főiskolán Székely Bertalan tanította, a legjobb barátja meg Hollósy Simon volt, tehát sok okos dolgot mondott akkoriban. Nyiladozó elmém elraktározta, és hosszú évek múlva, tanárként profitáltam a tanításaiból.

Második gimnazista koromban a család tudta nélkül kezdtem el egy újpesti rajzkörbe járni, Fódi Sándorhoz a Chinoin Művelődési Házba. Majd később a Vasutas Körben folytattam napi rendszerességgel a rajzolást, ahol Kirschmayer Károly és Kling György tanítottak.

Az első főiskolai jelentkezésem sikertelen volt, bár ez a mondat így nem teljesen igaz. Akkoriban ezer gyerek jelentkezett a főiskolába, 25-öt közülük fölvettek rendes hallgatónak, és

25-öt esti előkészítőbe. Nos, én azok közé a szerencsések közé tartoztam, akik az esti előkészítőbe jutottam be.

Ott Sarkantyú Simon tanított, nagyon sokat tanultam tőle. Pontosabban, ő tanított meg rajzolni. Az 1964-es évben érettségiztem, és a sikertelen felvételi miatt állást kellett keresnem. Édesapám javaslatára nagyemlőspreparátor-tanuló lettem. Állatok rajzolása, állatok mintázása volt a feladatom, aminek később vettem hasznát. Rajcsinesz István, az egyik legjobb preparátor tanított, szép évet éltem meg mellette. Egy ózet tömtem az év alatt, amely a Mezőgazdasági Múzeum téli diorámájában ma is látható! Így utólag tudom, hogy maradandót alkottam.

Harmadik gimnazista korom óta érzem magam „művészek”, hiszen a baráti körömben költők és festőművész-jelöltek tartoztak.

A velem egykorú barátok egyike, Sipos Áron, akkor költő (ma az Oscar-díjas *Légy* című animációs film dramaturgja, a Focus Film cég alapítója és sok nagy sikerű film producere) vitt, ismertetett össze Berda József költővel. Ő vitt el Hován László újpesti festőművész műtermébe, amely az újpesti művészek, művészbarátok találkozóhelye volt minden este. Úgy is mondhatnám, hogy az egyik kulturális központ.

1965-ben felvettek a főiskolára Kádár György festőtanár osztályába, két évig ismerkedtem a festészettel, majd átnyergettem a sokszorosító grafika tanszékre, Ék Sándor osztályába. Közben Barcsay Jenő tanított a tárgyábrázolásra és az anatómiára. (Azt hiszem, felejthető tanítványa voltam.)

Boldog főiskolás évek következtek... Így utólag visszaemlékezve, talán kevesebb alkohollal is megoldható lett volna ez a pár év.

Édesapám halála 1969-ben megváltoztatta az életemet. Egyedül maradtunk Édesanyámmal... támasz nélkül, hiszen szeretett bátyám nőgyógyászként külön élt tőlünk. A főiskola után két keserves év következett kereset nélkül. Szegény Édesanyám tanári fizetése szűkösön, de valahogy fedezte az életünket... Hogyan? Hát, a mai napig sem értem.

Majd a Pénzjegynyomdába kerültem mint rézmetszőtanuló. Három évig tanultam a szakmát igazán kiváló, nagy tehetségű művészekről. De a „csikóvér” nem igazán viseli el a korlátokat, így a család tiltakozása ellenére felmondtam a pénzjegynyomdai állást, és szabad pályára álltam.

Nem sokkal később a két kis Derkovits-öszöndj után végre megkaptam a nagy „Derkót”, ami három évre biztosította az életemet. Volt pénz, és végre tudtam alkotni. Készítettem egy négyméteres, 140 cm széles linómetszetet... fél év alatt! (Istenem!) Közben néhány bélyeget is terveztem, még a pénzjegynyomdai múltnak köszönhetően.

És mint a Fiala Képzőművészek Stúdiójának a tagja egy grúziai művésztelepre kaptam meghívót. Különbözőségeket és máig tartó barátságokat kaptam Grúziától. Hosszú éveken át nyaranta jött két-három kolléga hozzánk. Ugyan Édesanyám besokallt egy idő után, és közölte, „fiam, én több grúzt nem akarok látni”, úgy érzem, minden háborús adósságot leróttam a Szovjetunióval szemben.

Aztán egy iraki, majd egy római ösztöndíj meghatározta a későbbi életemet. Ugyanis egy római kocsmaborgózós pillanatában a következőt mondtam: „Amerigo Tot gyalog jött ki Rómába, és is szeretnék valami nagyot alkotni, ami Rómához köt... Nos, Barcsay megrajzolta az ember

anatómiáját, én pedig megrajzolom az állatokét!” Mire az asztaltársaság egyik csinos hölgytagja pedig: „Én meg kiadom, mert a Corvina Kiadóban dolgozom.”

És így is lett, hazajöttem, elkészítettem az állatok anatómiájának könyvszinopszisát, amit kivitték Frankfurtba a könyv-világkiállításra, és ez elindította „könyvgyártói karrieremet”. Bár a három kötetre tervezett könyvből csak *A ló anatómiája* született meg, de később a kimaradt nyolc állat rajzait egy másik atlaszba sikerült beleprezselni.

Közben megnősültem, és két gyermekem született, Viktória és András, akik szintén képzőművészek lettek.

András fiam esetében drága feleségem, Gyöngyi, aki magfizikusnak tanult, kesergett: „Nem értem Andrist, miért akar az művész lenni, hiszen nagyon sok esze van!”

 Hát csak félve jegyzem meg, hogy ugyancsak jó véleménnyel lehet az asszonynak a művészekről! De a házasságunk jó, szeretetben, békében élünk. Amikor egy kiállításomra utaztam Grúziába, és ő féltőn kesergett: „Úgy félttem Andrást a repülőúttól”, az egyik kedves rokonom közölte: „Nem a repüléstől kell félni, hanem az ágytól, a legtöbb ember abban hal meg!”

Tehát 1982 óta rajzolom a könyveimet, a mai napig tizennégyet, ezek anatómia- és rajztanításos könyvek. Büszkén írom, hogy van olyan könyvem, amelyet 21 nyelven adtak ki.

Töretlenül „gyártom” a könyveket, az életem részévé vált, hogy hajnali kettőkor fölkelek és elkezdek dolgozni. Tele vagyok vágygal és akarással, hogy a tervezett könyvtémákat megrajzoljam, megírjam.

Kiállításaim között kiemelkedő volt a Magyar Nemzeti Galériában bemuta-

tott *Rajziskola* című könyvem rajzainak szerepeltetése. Bereczky Lóránd főigazgató úr a következő szavakkal kért fel kiállítani: „A Barcsaynak is megcsináltuk az életében a kiállítást, így neked is, pedig ide csak a ravatal után lehet kiállítani jönni.”

A másik a firenzei Medici-palotában való kiállításom, amire szintén büszke vagyok.

Kaptam sok díjat, de a Magyar Köztársaság lovagi címének örültem talán a legjobban.

Voltam az év bélyegtervezője, és tanítottam majd húsz évet a „kiskép-

zőben”, a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolában, no meg az Iparművészeti Egyetemen anatómiát mint adjunktus.

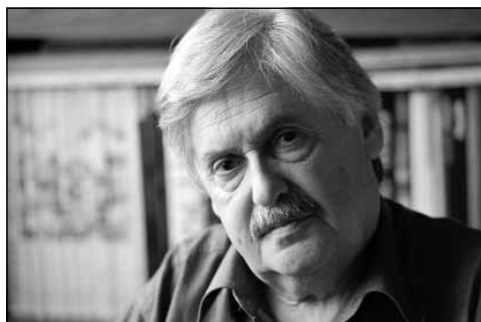
Nagy kitüntetés, hogy tagja lettem a Magyar Művészeti Akadémiának.

Sok vágyam, sok álmom közül csak a jó Isten a megmondhatója, hogy mit tudok megvalósítani, de töretlen optimizmussal várom a jövőt.

Gyárfás Gábor

tervezőgrafikus (Budapest, 1946. augusztus 16.)

Fotó: Czirják Pál

A grafikus nem a szavak embere, munkáival kell hogy hasson. Így, hetven év küszöbén, egyébként sem árt egy kis önvizsgálat, hogy igazán meg tudtuk-e csinálni azokat a talán maradandó műveket, melyek majd egyszer jelezni fogják, hogy itt voltunk, itt éltünk, itt lettünk művészekké, vagy inkább csak egy szép szakma művelőivé.

Azért nem árt egy kissé visszagrani előbb az időben, mert a gyermekkor mindenki számára meghatározó marad egész életében. Ha kihagyjuk a szakmai önéletrajz bevált sémáit és belevágunk a téma közepébe, nem vitás, hogy avval kell kezdenem, gyönyörű hivatást választottam. De hogyan jutottam el odáig? Mennyi az adottság, mennyi a véletlen szerencse, és mennyi a tehetség, az iskolák, a szorgalom, az önbizalom, a sikerélmények, a díjak szerepe életünkben?

Nem tudtam előre, hogy miről is fogok írni most erre a kedves felkérésre, de rájöttem, talán az lenne tanulságosabb, ha arról írnék, hogy nálam hogyan is alakult a pályára találás hiteles története.

Már 10-12 évesen is elég jól rajzolgattam, és a Nagymaroson töltött éveim alatt állandóan kísértett a festők sora a Duna-parton, ahonnan, tudjuk, a legszebb látvány Visegrád. Órákig nézegettem, ahogy hunyorítanak és hátra-hátralépnak a

szép szalmakalapjukban. Megcsapott az olajfesték mámorító illata, de már akkor is a képek hatottak rám leginkább. Akkor azt hittem, biztosan festő leszek.

De a gyerekkor élményei nem csak egy irányba vittek engem. Szüleimnek köszönhetem, és áldott emlékű nagymamámnak, hogy mindenben támogattak, amiket szerettem. Mert imádtam focizni is, bicajozni, cserebogarakat, szarvasbogarakat, lepkéket bámulni, szóval majd minden olyasmit, amiket egy gyerek általában szeret. Történt egyszer, hogy apám – aki nem volt művészember, de nagy műélvező annál inkább – elvitt engem megnézni *A kis karmester* c. olasz filmet, ahol is Roberto Benzi (ki ne emlékezne rá ebből a korosztályból!) vezényelte Liszt *Les preludes*-jét. Rám igen erős hatást tett a gyönyörű zene, de a karmesterség is egyből vonzó lett. A zenei hallásom mindig jó volt, eldöntöttem tehát, hogy zenész leszek. Persze hogy nem az lettem, de hogy zene nélkül nem tudok már élni, azt kizárólag apámnak köszönhetem. Ő mondta nekem azt is – ami mára éppen aktuális lett –, hogy „hetven felett már minden év ajándéknak számít, fiam”... (77 volt, mikor itt hagyott minket.)

13 éves voltam, amikor nagyon szépen rajzolható nővérem egyszer elvitt engem is abba a rajziskolába, ahová ő járt. Egy öreg parasztbácsi volt a modell. Lett még rajzbak, rajztábla és papír is, úgyhogy én is csináltam egy gyors portrét a bácsiról szénnel. És egy rajztanár először üzent nekem, hogy jöjjenek el máskor is oda, mert nagyon tetszett neki a rajzom.

Sosem gondoltam volna, hogy mennyit fog jelenteni aztán később is a bátorító szó, a dicséret, az önbizalom maga.

Pestre költözve, az általánost a Szemere utcai suliban végeztem, ahol, már az osztály egyik legjobb rajzolójaként, megnyertem egy május 1-jére kiírt rajzversenyt, és aranyos rajztanárnőm ajánlotta mindjárt, hogy próbáljam meg csak nyugodtan a képzőművészeti gimnáziumot, mert az lenne nekem az igazi. Felvettek. De itt már egyértelművé vált, hogy nem a festészet, hanem a grafika lesz az a terület, ahol a leginkább meg tudom majd mutatni azokat a képességeket, amiket itt kezddhetem el igazán komolyabban venni. Elindultam a pályán! (2014-ben volt az 50. érettségi találkozónk...)

Hogy miért is tartom most is döntő jelentőségűnek a gyerekkori élmények fontosságát? Mert hiába a legcéltudatosabb elhivatottság érzete – ha az élet nem hozza elém a döntésekhez szükséges véletlen szerencsét, a jókor jött tanári bátorításokat, a hely adta élményanyagot, talán én is az építészmérnöki, vagy valami más, „megbízhatóbb” hivatás felé tendáltam volna.

De már késő volt mindehhez. A főiskolai felvétellel és diplomával már nem is volt kétséges, hogy ez a pályám, és ez lesz az életem. Kiváló tanáraink voltak. Pogány Frigyes, Gerzson Pál, Haiman György, Kass János, Ernyei Sándor, Finta József (a grafikus-fotós) voltak főleg azok, akik mindig jókor löktek tovább a jó irányba. Ma is vallom, hogy ezek az évek egész életre szóló muníciót adtak nekünk. (Köszönet érte nekik!)

De evezünk át egy kissé más vizekre. Hiszen a kiadó inkább valami ars-poetica-szerű vallomásra gondolhatott, mikor megtisztelt engem is erre a kis írásra való felkéréssel.

Amikor a szörnyűségek és csodákat is hozó, letűnt XX. századra kéne emlékeznünk, megint csak szerencsém van, mert ennek a századnak a szülöt-

te volt az a plakátművészet, amelynek egyik művelője lettem (a könyvtervezés mellett), és máig is az lehetek. Ennek a meghatározó erejű műfajnak a virágkora, de hattyúdala is lett végül ez a száz év, mivel a kommunikáció robbanásával, a tv, a komputer, az internet-világ ezer csodájával szemben az utca művésze, sajnos, már esélytelenné vált a túlélésre. Eljött az óriásplakátnak nevezett hirdetésdömpingek kora, a rajz egyre inkább visszaszorult, és átvette helyét a szlogen, a termékfotó, és a tervezőgrafikus csak csodálkozott, hogy akkor mi maradt mára az ő szerepe. Mi már a Facebookon mutatjuk egymásnak új műveinket, kiállításokat, biennálékat szervezünk, albumokat adunk ki, a Magyar Plakát Társaság tagjaiként szeretnénk még életben tartani a műfajt, ahogy tudjuk. Én is az egyik kezdeményezője lettem egy Magyar Plakátműzeum életre hívásának, ami régi vágya már a szakmánknak. A számos kiváló gyűjteményből így talán egyszer élvezhető és illő módon tudjuk majd felmutatni kiváló kortárs művészeink legszebb plakátterveit.

Ezért is gondolunk vissza olykor-olykor, hogy ennek a korosztálynak azért nagy szerencséje is volt, mert rendszeresen csinálhatott például filmplakátokat, egészen a hatvanas évektől kezdve, amibe mi a hetvenesekben léptünk be. Hogy nemcsak a kezére, de a gondolataira, ötleteire is még nagy szükség volt egy-egy megbízásnál. A rendszerváltás elsöpörte a jól-rosszul, de működő zsűrirendszert, aminek azért volt némi előnye is, hiszen nem lehetett amatőr munkákat elfogadtatni, ahogy ez ma már nem gond, hiszen csakis a megrendelő ízlésén áll vagy bukik a dolog. Ő rendel, és ő is fizet érte.

A hetven év felé igyekvő grafikus persze már nem akar nevettségessé válni és csak nosztalgizálni a múltján. Jól tudja, hogy a fiatalságban meglesz mindig is az az erő, önbizalom és tehetség, ami képes korszerű válaszokat adni az új kihívásokra. De szívesen fogadjuk az ilyenkor már lassan kiérdemelt, időszerűvé váló kitüntetések, díjakat, elmegyünk diplomabizottsági elnöknek, szívesen nyitunk kiállításokat kedves tanítványoknak, régi kollégáknak, adunk interjúkat is, nyilatkozunk itt-ott, ahol kéri, írunk is kéne sok mindenről... Csakhogy közben látom, közeleg a 70-es troli. Fel kéne szállnunk rá. Talán megvár még a vezető...

Szenes István

belsőépítész (Budapest, 1946. augusztus 19.)

A harmonikus, bensőséget-otthonosságot sugárzó tereket kedvelem. Alkotásaimban kiegyensúlyozottságra törekszem, olyasmire, amelyben az emberek pozitív jeleket kapnak, felfedezik és érzik a környezet fontosságát és erejét. Egyszerűen jól érzik magukat a terekben. Dízlettervezőnek, grafikusnak készültem, de hivatásomat találtam meg az építészetben-belsőépítészetben.

Bár természetemnél fogva vonzanak a lágy, organikus, „vérbő” vonalak és formák, az elmúlt évtizedek során kapott feladatok racionálissá, visszafogottabbá tettek. Fegyelmesebb, tudatosabb lettem, és ez az alkotásaimra is kisugárzik.

Fontos, hogy az ember tudja magát kívülről szemlélni, kritizálni és megrendszabályozni. Megtanultam, hogy úgy kell figyelembe venni a megbízók igényét, hogy az elképzelések megvalósítása mellett kifejeződjön a szakmai tudás és tervezői egyéniség.

Azok közé a tervezők közé tartozom, akik az alapoktól kezdve, az építéssel együtt találom ki az épületet, ezért számomra nem elválasztható az exteriőr az enteriőrtől. Az épület kívül-belül egy gondolatot kell hogy sugározzon.

Harminc év szakmai múlt után elmondhatom, hogy számomra a belsőépítészet nemcsak hivatás, de hobbi is, betölti az életemet.

Első művészi gesztusom egy 8 éves korban rajzolt, festett csatakép: lovak, huszárok, a küzdelem romantikus reprodukciója; majd ezt követik a kamaszkori görcsök, felismerések grafikai, folyamatos rajzolásra ingerlő kifejezőmódja és az imádott operák dísz-

lettervei, amelyek egy skarlát utáni megsemmisítés martalékává váltak.

A József Attila Gimnáziumban kibontakozó művészi érdeklődésem már a rajzkörökhöz vezet, ahonnan egyenes út a művészpálya reménye.

A családi háttér egyrésztől zavartan támogató (mivel apám, dr. Szenes István a MNB osztályvezetője), másrésztől távolságtartóan kritikus, pont azoktól, akik szerepe a művészeti életben kiemelkedő (nagybátyám, apám féltestvére, Erdély Miklós, neje, Szenes Zsuzsa textilművész).

Az érettségi vizsga után egyértelmű a választott hivatás: először a Képzőművészeti Főiskola, majd negyedszerre az Iparművészeti Főiskola belsőépítész szaka.

A kiindulópont a színházhoz való erős kötődés, a díszlet, a zene, a játéktér iránti nagy vonzódás.

Kivételes szerencse, hogy az első sikertelen felvételi után a Mafilm díszletfestő műtermébe kerültem első munkahelyként, ami azután meghatározó életiskolának bizonyult.

Az elkövetkező négy év – a sikertelen felvételik sora – lassan felnőttest nevelt, miközben rengeteg tapasztalat-

tal, élménnyel, rajztudással tett éretté. Közben folyamatos volt a rajzköri munka, pinceszínházi díszletek tervezése (Schwajda-, Dinnyés József-művek díszletei az ifjú Karinthy Márton rendezéséhez stb.), majd filmgyári előléptetés a díszlettervező asszisztensig.

Számos fantasztikus filmben vehettem részt, építhettem a díszleteit, és ezek kapcsán dolgozhattam olyan rendezőkkel, mint Keleti Márton, Várkonyi Zoltán, Herskó János, Fábry Zoltán, Kósa Ferenc, Bertalan Tivadar, Jancsó Miklós stb. Itt tanultam meg rajzolni Zeichan Bélától, Duba Jánostól, Banovich Tamástól, Romvári Józseftől, Vayer Tamástól.

Az önfeledt fiatalság élvezete közben, az *Egri csillagok* című film forgatása előtt, 1968-ban végre felvételt nyertem a hőn áhított Iparművészeti Főiskola választott belsőépítész szakára, amelyet akkor Pogány Frigyes professzor vezetett.

Fantasztikus évek következtek fantasztikus tanárokkal (Szrogh György, Jánossy György, Németh István, Jurcsik Károly... – sorolhatnám tovább), kitűnő osztálytársakkal és évfolyammal (köztük jövődóbeli feleségemmel, Rónai Eszterrel).

Kemény munkával teli főiskolás éveket éltünk meg, apró sikerekkel, azután a diplomamunkával, Finta József opponenciájával az U. I. A.-n való megméretéssel, majd a vízválasztó, a diplomavédés napja: Németh István professzor kedves invitálása a KÖZTI tervezőintézetbe, a készülő Hilton Hotel tervezői stábjába! Választanom kellett az oly régen áhított filmgyári státus és a KÖZTI között...

Innen kezdődött mind szakmai pályafutásom, mind magánéletem kibontakozása.

1973-ban, a főiskola elvégzése után évfolyam- és osztálytársammal, Rónai

Eszterrel összeházasodtunk, majd sorban érkeztek gyermekeink: 1975-ben Andrea, 1977-ben pedig Nóra.

1973 és 1993 között a KÖZTI belsőépítész tervezőjeként tevékenykedtem. Az első fél évtől kezdve már önálló feladatokat kaptam. 1976-ban már saját alkotásként jegyezhettem a Hilton Szálloda Trubadúr bárját és néhány éttermet, majd a Kandó Kálmán VMF egyetemi tömb, a Molnár utcai Ifjúsági Ház következett, amelyet Szendrő Péter és Pál István építésszel terveztem, és amelyért állami kitüntetést kaptunk, ezt követően a Bástya utcai tanóvoda, a Veres Pálné Gimnázium került megtervezésre, melyeket mind azonos korú, fiatal kollégáimmal együtt tervezhettem.

Az önálló munkák mellett folyamatosan részese lehettem a nagy irodai munkáknak Bedécs Sándor belsőépítész mesterem műtermének tagjaként.

Nagy változása életemnek, amikor 1981-ben, mesterem váratlan halála után utódjaként a belsőépítész-stúdió vezetőjének neveztek ki. Emberi és szakmai próbatételt jelentett a közvetlen kollégáimmal meglévő kapcsolat újraépítése, de az elkövetkező évek sikerei igazolják kiegyenlítő igyekezetemet.

Az elhivatott, lelkesedéssel végzett munka, az építész és más társtervezőkkel kialakított bizalmi-alkotói viszony tették lehetővé, hogy egyre több és nagyobb épület tervezésébe vontak be tervezőtársaként. Az egészségügyi épületekre specializálódott irodában együtt dolgozhattam többek közt Marosi Miklóssal és Tőreki Dezsővel, akik kiemelkedő kórháztervezők ma is, és a velem azonos korú, ifjú építészekkel, mint Szendrő Péter, Pál István, Tass Péter, Bordács László stb.

Kerestem az alkotói örömet az egészségügyi feladatokban, melyek

látszólag a gyógyítás technikai oldaláról közelítik meg a tervezést.

Aztán ráébredtem, hogy alázatos, felelősségteljes feladat beteg emberek gyógyításához hozzájárulni a szépség, a design, a környezet, a színek ideális kialakításával.

Az elkövetkező években ez lett az én és az általam vezetett műterem fő feladata, de emellett bekapcsolódhattam a veszprémi Petőfi Színház rekonstrukciójába, amelyért 1988-ban építészeti Nívódíjat, Ybl-díjat és egyéb, számtalan elismerést kaptunk építész partneremmel, Szendrő Péterrel.

Azóta tudom, ez volt életem csúcspontja.

A KÖZTI tervezőintézet életem meghatározó egyik felévé vált. Másik fele a család, a felcseperedő két lányom iskolai sorsa, jövőjük alakítása, a szeretetteljes otthon megteremtése és fenntartása volt.

Az alkotói lehetőségek óriási fejlődést biztosítottak számomra, amit kiegészített a Magyar Képző- és Iparművészeti Lektorátuson, valamint az Iparművészeti Vállalaton keresztül készített tervek, bútorok sora.

Az 1989-es rendszerváltás a KÖZTI életében is nagy változást hozott. A költözések, a létszámleépítés, a személyi konfliktusok és a kinyílt világ szétfelesztették bennem az eddigi zárt burokban megélt élethelehetőségeket, ezért 1993-ban, 20 év után, közös megegyezéssel elhagytam alkotói otthonomat.

A soha nem tapasztalt önállóság, vállalkozói világ készületlenül ért, de néhány keserves hónap után végre visszatalálva önmagamhoz, feleségemmel és néhány hűséges partneremmel 1995-ben megalapítottuk a Szenes Design Studiót, és ezzel élettemnek új szakasza indult el.

Az építkezés, a kapcsolatteremtés, a magunkra találás évei következtek.

Eleinte a kórháztervezési tapasztalatok és a megszerzett elismerések biztosították a feladatokat (szekszárdi kórház, Országos Orvosi Rehabilitációs Intézet), majd a fejlődő bankrendszer adott munkát (Postabank, MKB) és megélhetést.

A növekedő feladatokhoz már jelentős belsőépítész-irodává fejlődöttünk.

Ekkor kivételes feladatokhoz jutottunk, Gergely László kollégámmal megnyertük a MATÁV központi székházának tervezését (építész Török Ferenc és Balázs Mihály), amiért számos elismerést (az Év Belsőépítésze díj, Év Háza díj) kaptunk. De ezekben az években pályázaton nyertük el és építettük meg Mányi István építész kollégámmal az Uránia Nemzeti Filmszínház, a Holokauszt Dokumentációs Központ épületét is, fejeztük be a Novotel Centrum Palace rekonstrukcióját, és más iroda- és banképületeket.

Az MKB Bank Rt. állandó megbízottjaként folyamatosan tervezhettük a bank arculatát és a bővülő fiókhálózatot, emellett az Accor szállodalánc elismerésének köszönhetően több hotelépületet tervezhettünk meg (Novotel Budapest Danube, Mercure Budapest Center stb.).

Az egyik feladat vonzotta a másikat, 2002–2008 között több szállodát terveztünk meg (számszerűen nyolcat), a visegrádi Hiltontól az esztergomi Mária Valéria Hotelén keresztül a Lepencefürdőn tervezett hotelig, amelynek befejezése a bekövetkezett világválság miatt sajnos abbamaradt.

A Szenes Design Stúdió a 2000 utáni éveiben néhány külföldi magyar kulturális intézetet is megépített (Brüsszel, Prága, Moszkva), és kiemelkedő munka volt a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház rekonstrukciója is (Studio I, Gáva Attila építész).

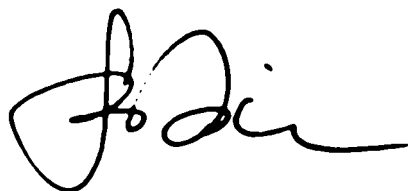
Munkásságom külön részét képezi a Műszaki Egyetem lakóépület-terve-

zói tanszékén eltöltött csaknem 25 év, ahol részt veszek a komplex tervezési feladatokban megjelenő belsőépítészeti szaktervezés oktatásában. A 2006-ban kapott tiszteleti tanári cím megerősített abban a hitemben és tevékenységemben, hogy fontos és lényeges az építészeti oktatás mellett a belsőépítészeti ismeretek elsajátítása önálló tantárgyként. Bár az elmúlt évben sikerült az egyetem vezetésének segítségével önálló belsőépítész-szakmérnöki szakot létrehoznunk, mégis a végső cél, hogy a belsőépítészeti tudást beépítsük az oktatási tanrendbe.

2010-ben óriási megtiszteltetésként ért, hogy meghívást és felvételt

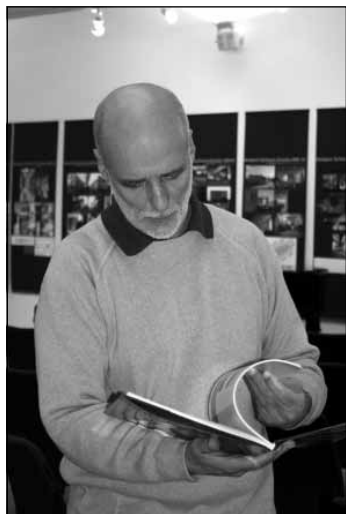
nyertem a Magyar Művészeti Akadémia tagjai közé. Az MMA küldötteként 2011 óta részt veszek az NKA lapkiadási kuratóriuma munkájában.

Az elmúlt években, csökkenő számban, de jelentős irodaépületeket, székházakat terveztünk (Docler Irodaház, Kürt Irodaház, UNIX Logisztikai Központ, Olajterv-székház...), és jelenleg egyéb munkák mellett az Óbuda-Újlakkal együtt egy Dubajban megépülő projekten dolgozunk.

Mattyasovszky Zsolnay Péter

művészettörténész (Pécs, 1946. augusztus 20.)

*„Életem, amit elhagyott,
mintha most újra elémé,
most lényegül a valóság
emlékezésé.”*

(Nagy László: Sír a sas)

Megtisztelő felkérésüket/felkéréseteket köszönöm. A – gondolom – biztatásul küldött névsort böngészve kicsit úgy éreztem magam, mint az, kit altiszt létére olyan eseményre invitálnak, ahol a többi résztvevő csupa érdemdús hadfi, többnyire tábornoki rangban, s tűnődve tipródik otthon a tükör előtt, még ha esetleg érdemérem díszíti is uniformisát.

A feladat magántörténelem írása lenne, de lehet-e önmagunk fejlődését, majd ebből többé-kevésbé következő tetteinket a köztörténeti és családtörténeti eseményektől függetlenül szemlélni, felidézni, a külső és belső történések bonyolult együttthatását pedzegetni.

Pécsett, a Zsolnay-gyárban születtem. A hely csak azért érdekes, mert így talán érzékelné, hogy az 1948 húsvétján bekövetkezett államosításkor családunk tagjai nemcsak tulajdonukat, munkahelyüket, de lakásukat is elvesztették, a teljes berendezéssel együtt. Ekkor édesapám, követve vágyait, egy Pécs közeli

faluban, bontott anyagból, istállót, ólakat s egy kis házat húzott fel, épphogy lakhatóvá téve. Ma sem tudom, hogy fordult volna életünk, ha mindezt nem ott, hanem valahol az ország másik csücskében teszi. (Kis közbevetés: a magyaróvári Mezőgazdasági Akadémiára járt, majd a Műegyetem üzemgazdász kiegészítőjét is elvégezte, s valószínűleg édesanyja példáját követve, gazdálkodni akart. Ennek ellenére Erdély egy részének visszacsatolása után Kolozsvárra kellett mennie, a működtetésre a Zsolnay-gyárnak kiadott Irisz porcelánüzem vezetése végett. Itt kis gazdaságot is életre hívott, hogy a munkásokat élelmezni lehessen, édesanyám pedig gyermekeik számára óvodát tartott fenn, s az egyik, használaton kívüli nagy kemencében óvóhelyet rendezett be számukra. Persze azt is mondhatjuk, hogy ez a szociális tevékenység az ő érdeküket szolgálta, mert így az ott dolgozók nem az otthon, egyedül maradt gyermekeik iránti aggodalommal, hanem munkájukkal tudtak törődni. Mindenesetre mindketten az ott töltött kb. három évet tartották életük csúcspontjának.)

Édesapámat 1951 tavaszán tartóztatták le, majd nyár végén édesanyámat a pécsi rendőrségre tanúként beidézte, őt is benntartották. Elbeszélése szerint, egy emberségesebb rendőrnek köszönhetően gyorsan, titokban – már nem emlékszem – telefonálhatott vagy levelet írhatott, hogy hozzánk, otthon egyedül maradt gyermekeihez riaszthasson valakit, aki gondoskodik elhelyezésünkről. Így kerültünk, bátyám és én Balatonfőkajárra református fiú-, nővérünk pedig a Sajó mellé egy leányárvaházba. Kishúgunk, ki még a másfél éves kort is csak közelítette, egy darabig az éppen szabadlábban lévő, vagy a még nem kitelepített, nem internált rokonok, ismerősök között vándorolt, míg vissza nem jutott Pécsre, a frissen szabadult M. nénihez, nagyapánk leánytestvéréhez.

Az árvaházi emlékeim majdnem egy nagy „család” képzetét idézik. Tíz-egy-néhány különböző korú gyerek – öttől tizenhatig – és két felnőtt nő. Az én státusom bizonytalan, a fiúk zöme valóban árva, vagy legalábbis félárva, nekem élnek a szüleim, de öközöttük vagyok. (Ez a kettősség később is fennáll: az utcán hol megveregetik a vállam – jó név, jó család –, hol épphogy csak le nem köpnek – kizsákmányoló porontya. Ez utóbbi rosszabb esete általános iskolai igazgatóm, aki igyekezett megakadályozni középiskolai felvételemet, mondván hogy potenciális ellenség vagyok. Édesanyám hosszú, több megaláztatással járó instanciázása után, szeptember végén aztán beiratkozhattam a Nagy Lajos Gimnáziumba, de bátyám, már kifutva az időből, a Műegyetem építészeti szakára felvételi kérelmét nem adhatta be.) Az árvaházban munkával nevelés is folyik, hisz nagyjából önellátók vagyunk: vízvezetés a kútból, behordása a konyhára vagy a fürdőbe, favágás, konyhakert, gyümölcsfák, disznótartás, tyúkok etetése, ólak tisztítása. Nekem mint legkisebbnek a libák legeltetése jut. A templomban és temetéseken kórusban énekelünk. Puska porunk mindig van, a kukoricások még tele vannak lőszerral, egyszer aknát is találunk, szerencsétlenségre sikerül is felrobbantanunk két társunkat. Úgy emlékszem, egy testvérpár volt, lábuk és hasuk sérült meg. Nem tudom, mi lett velük. Nyaranta, ha az idő engedi, egy gyakorlóidejét ott töltő „kistiszi” felügyelete mellett, kétfülű ruháskosárba pakolt uzsonnáinkkal – többnyire zsíros kenyér, esetleg cukorral dúsítva – gyalogolunk három kilométert a Balatonhoz. Közben persze megdézsmáljuk az út szélén álló cseresznyefák termését, s néha a dinnyeföldekét is. Az egész napot

a parton töltjük vízben ugrálással, homokfalmászással, fészekrablással, célba dobással és köpéssel, s gyakran futunk versenyt az alagútban egy-egy vonattal. Visszaindulás előtt a nádas szélén garmadával fogunk a kosárral apróhalat, amit aztán este „otthon” egészben megsütve eszegetünk mindnyájan.

A „családegyesítés” 1955-re sikerült Pécssett, egy albérleti szobában. Így '56 felszabadító napjait ott élhettem át. Ma is emlékszem néhány meghatározó, fel-emelő momentumra. Például amikor katekizmusórára igyekezve beértem a csillagot a kerületi párház kis tornyáról nagy ügyel-bajjal eltávolító férfiakat biztató tömeget, s az ugyanilyen szándékkal a főposta felé vonuló emberekkel tartva, a Kossuth-szobornál megálltunk elénekelni a Himnuszt, s a mögöttem álló, szolgálatban lévő rendőr ugyanolyan lelkesedéssel dalolt, mint mi, többiek. Vagy később a hegyről hallható fegyverropogás még kicsit kecsegtető hangjai, aztán a falragaszok, amelyek a város bombázásával fenyegetőztek – apám instrukciói szerint be is rendeztük a szenespincét. Na és persze a napi kenyérért való sorban állás, ahol mindig megjelent egy-egy sorstárs valami bizakodó és biztató biztos hírrel.

Talán romantikus alkatom korai megnyilvánulása, hogy mihelyt – még az iskola előtt – valami fogalmam keletkezett az írás mibenlétéről, rögtön író akartam lenni. Esetleg itt gyökerezik későbbi túlzott tisztelem az írott szó iránt. No nem a leírtak, hanem a leírandók iránt. (Ezért oly kevés a szakmai publikációim száma? Jó, ha két-három írásom éli meg a holnapot, s ezért rovom most nehezen e sorokat egymás után. Ám bízom a szerkesztők hozzáértő szabadságában.)

Aztán természetesen volt bölényvadász-korszak, majd tizenéves koromban – lehet, Dékány András könyveinek hatására – hajóskapitány akartam lenni. Édesapám ezt úgy fordította le, hogy hajómérnök, s mint minden szakmát, ezt is lent kell kezdeni, így aztán felutaztunk Budapestre, hogy beadjon inasnak az Óbudai Hajógyárba. Ahogy érkezünk, fordulhattunk is vissza, az irodánál tovább nem jutottunk. Nem voltam még 14 éves, nem kezdhettek velem semmit. Így visszatérve Pécsre, azokra a nyári hónapokra újra csak az építőipar maradt, a már egyszer felhasznált zsaluanyag szögtelenítésével. A nyári munkák életem részévé váltak, voltam többek között asztalosinas fizetség nélkül – apám mindig a kétkezi munkát támogatta, mondván hogy azt nem vehetik el. Később is ezt az álláspontot képviselte: előbb valami szakma, aztán jöhet az egyetem. Lehet, neki volt igaza. Annyit elért, hogy a fizikai munka sosem volt ellenemre, sőt életem fő tevékenységében, a kiállítások készítésekor a tervezés és rendezés mellett kifejezetten igényeltem a kivitelezésben való részvételt is, s ennek megvolt a tervezésre visszaható pozitív hozadéka.

Meg kell említenem, hogy a nyári munkák során általában tanulságos életutakkal bíró, nagyon derék emberekkel találkoztam. Mint műanyagos kiváló munkásokkal, kirúgott igaz „szocdemekkel”; mint portás éjt nappallá tevő ápolókkal; mint ásatási munkás tsz elől szökött parasztemberekkel, kiknek embersége s kényszerűen odahagyott életük fájdalma egy életre belém ivódott.

Az általános iskolában az irodalom- és történelemórák kötöttek le. A gimnáziumban a matematika és ábrázoló geometria voltak a kedvenceim, később csatlakozott hozzájuk a magyar nyelv és irodalom is. Középiskolás éveim vége felé, megint olvasmányélményeim hatására, vagy a két nyáron is velük végzett munka nyomán, a régészet vonzott. Közvetlenül az egyetemi felvételi kérelem beadása

előtt mégis a művészettörténet–magyar szakpárosítás mellett döntöttem. Erről édesanyám befolyásolásán keresztül több tanárom igyekezett lebeszélni, mondván hogy a családi háttérrel ilyen kis szakra semmi esélyem sincs bekerülni. Valami megfoghatatlan szerencsével mégis sikerült. Mivel művészettörténet szak abban az évben nem indult, élvezhettem az előfelvettek számára akkor kitalált katonaeletet tizenegy hónapig. Itt, bár a kényszerű, bezárt együttléthez nem igazán sikerült idomulnom, közvetlen közlelől szembesülhettem újra az emberek sokféleségével a pesti úrigyerektől, stricitől, melósiútól a vidéki mamlaszig, hitvallóig. Szemrevételezhettem az öntudatos, önérzetes kiállítás markáns példáit, és persze a mindenütt megbúvó, jelen való túlélési technikák praktikáinak repertoárját is. Állandó lelki feszültségben élünk, mert beöltözésünköt kezdve azzal riogattak minket, hogy egyetemi felvételünket egyelőre csak ideiglenesnek tekinthetjük, a hadsereg viselkedésünk függvényében el tudja érni, hogy semmissé tegye. Ezt hittük is, meg nem is, de őket erősítette, amikor egyik társunk eltűnt két katonai rendőr kíséretében. Csak hetek múltán, a szüleitől tudtuk meg, hogy a „futkosóra” vitték büntetésül, mert egy nyílt levelezőlapon megírta nekik, hogy az alapkiképzés után Hódmezővásárhelyről Börgöndre kerülünk.

Egyetemi tanulmányaim befejezése előtt, az utolsó félévemet kis időre felüggesztve, dolgozni kezdtem a Magyar Hirdető Vállalat plakátarchívumának vezetőjeként. Itt egy plakáttörténeti tankönyv és néhány oktatási segédanyag megírása mellett kiállítások rendezése volt a feladatomb, de elkezdtem az anyag több szempontú feldolgozását és ezek szerinti kartonok készíttetését is, elsősorban az úgynevezett archív plakátoknál. Ebbe a részlegbe korai francia és egyéb nemzetközi, valamint háború előtti magyar darabokat soroltak. Az itt töltött idő nagy hozadéka volt számomra, hogy megtaláltam megírandó szakdolgozatom témáját s a benne feldolgozandó anyag nagy részét is. Tanárain, elolvasva értekezésem, biztattak, hogy némi pluszmunka ráfordításával adjam be úgynevezett kisdoktori dolgozatként, amihez nekem semmi kedvem nem volt, de lehet, hogy az ő biztatásuk hatására, úgy döntöttem, mégiscsak diplomás értelmiségi leszek.

Munkába azzal az elhatározással álltam, hogy egy helyen két évnél tovább nem maradok. Ezt az első esetben be is tartottam, de már a másodiknál, a Budapesti Történeti Múzeum képzőművészeti részlegénél több mint negyven évre ragadtam le. Ezért valószínűleg a közvetlen kollégáimmal kialakult és a munkánkban is gyümölcsöző társas kapcsolat, valamint meglelt fő tevékenységem – kiállítások rendezése – élvezetes munkája és a bennem kicsit mégiscsak meglevő önálló alkotói képesség kiélhetősége okolható. Sokat lehetne a kiállítástervezés, -építés, -kivitelezés, -rendezés szépségeiről értekezni, társalogni, de most csak a munka sokszínűségét említem. Ahány téma, ahány kiállítás, annyiféle különböző megoldás mellett a fő elv a szabályok szigorú rendszerbe állítása, következetes betartása, és az azoktól való elszakadás, elrugaszkodás helyes arányának megtalálása. A rendező – mai szóhasználat: „kurátor” – munkájának nem az önmegvalósítás a lényege, hanem a kiállított tárgyakban rejlő információk, lehetőségek minél alaposabb kibontása, értelmezhetőségük megkönnyítése, kiszélesítése, ha kell, írásokkal is megtámogatva.

Nekem mulasztásomb, hogy általában csak a feladat megoldására, a kiállítás megvalósítására összpontosítottam, az utóélete sajnos (!?) már nem igazán érdekelt.

Az ezután következő huszonöt évben háromszor kísértettek meg általuk jobbnak ítélt lehetőségekkel. (Nem hiszem, hogy ennek köze lenne a népmesei három próba kiállításához.)

Először a beszélő nevű Sz. elvtárs, a lektorátus (vagy az alap) nagy hatalmú igazgatója – ma sem tudom, kinek a közbenjárására – kéretett magához. Kérdéseire, amelyek azt voltak hivatottak kideríteni, hogy kiket tartok jó művésznek, válaszaim nem nyerték el a tetszését, ugyanis ő szilárdan tartotta magát a kb. tizenöt évvel korábbi direktívákhoz. Így a konkrét állásajánlatig el sem jutottunk.

Nagyjából ugyanígy jártam a Fővárosi Tanácsnál a kultúráért felelős tanácselnök-helyettesével. (Ma főpolgármester-helyettesnek mondanánk.) Vele pár évvel korábban egy kiállítás rendezése közben Berlinben, az Alexanderplatz egyik kocsmájában tegeződve, sörözgetve egész kellemesnek mondható órát töltöttem, pedig már akkor is mint fővárosi politikus volt jelen. Talán ő volt a kiállítás (*Budapest köszönti Berlint*) fővédnöke és magyar részről az átadó, megnyitó személy. Egyébként szabálytalan fogsorát leplezendő állandóan pipát tartott a szájában, amitől az még feltűnőbb lett. Irodájába lépve első kérdése („M. elvtárs, ugye maga párttag?”) eléggé meglepett, nemcsak az imént említett előzmények után. Nem annyira a magázás hökkentett meg, azt elfogadtam, mert most fennkölt hivatalában voltunk, hanem tagságom firtatása, hisz káderanyagomat nyilván az asztalára tették, s abból egyértelműen tájékozódhatott, hogy sem úttörő, sem KISZ-tag, sem párttag nem voltam s nem vagyok. Nemleges válaszom után még szükségét érezte megkérdezni, hogy miért nem. Akkor jött a korábban másoknál is már bevált közhelyes felelet: „Nem érzem magam elég fejlettnek hozzá” – s ezzel vége is lett beszélgetésünknek, a konkrét állásajánlatig itt sem jutottunk el.

Harmadszor a minisztériumba hívtak be. Itt már az ottani elhelyezkedési lehetőséggel kezdték, s így nekem sem kellett bújócskát játszanom. Nyíltan beszélgethettünk, tudtak az általuk is nívódíjakkal, miniszteri dicsérettel és kitüntetésekkel elismert kiállítási tevékenységemről, s nekem semmi kedvem sem volt azt a némileg cenzori szerepre is hajazó – hisz a területet irányítani akaró szervről volt szó – adminisztratív munkakörrel felváltani. Ráadásul épp egy többéves előkészítést, kutatást igénylő tárlat munkálataiban voltunk nyakig. Érveimet megértve békében váltunk el.

Valószínűleg mindhárom helyről jóval magasabb nyugdíjjal távozhattam volna, de akkoriban még ilyesmi fel sem ötlött bennem. Kérdezhetni persze, miért is mentem el ezekre a beszélgetésekre, ha eleve tudtam, hogy nem fogok élni a felkínált lehetőségekkel. Mivel mindhárom intézmény többé-kevésbé felettes szervünk volt, az invitálást nem lett volna tanácsos eleve elutasítani, kicsit illet taktikusan viselkedni, s úgy tenni, mintha akceptálnám szándékukat.

Útlevelet Nyugat-Európába először 1982-ben kaptam, ennek feltehetőleg többek közt bátyám „disszidálása” is oka volt, de hogy kiutazásom Lengyelországba és Szovjetunióba miért volt „nem kívánatos”, mennyiben sértette volna „szocialista országunk, népünk” érdekét, azt ma sem tudom, s megint csak valaki szubjektív döntésének tudom be. (A félreértések elkerülése végett le kell szögezmem, hogy nem konkrét személyektől elszenvedett üldöztetésre gondolok, csak a szisztéma abszurditását akarom jelezni a mindent átfogó rendszerben jelen lévő szubjektívizmus hangsúlyozásával.) Ezekre a helyekre

így kiállítást sem kísérhettem, az ott rendezendőknél csak az előkészítésben, a tárlat anyagának összeállításában s a terem alaprajzának ismeretében, az elhelyezés vázlatos kidolgozásában vehettem részt.

Viszont mint állandó pécsi lakos – a főbérnök, önvédelemből, csak az ideiglenes bejelentkezést engedélyezték Budapesten –, az úgynevezett kishatárforgalomban rejlő lehetőséget kihasználva, Jugoszláviába gyakran ellátogathattam, ami azért is meglepő volt számomra, mert néhány barátomnak, igen nagy kockázattal, sikerült onnan Olaszországba, majd hosszabb, táborban töltött idő után, tovább eljutni. Igaz, más barátom szovjetunióbeli IBUSZ-útról „pattant meg” s került el Helsinkin keresztül Svédországba.

Délvidéki útjaimat azért kellett szóba hozni, mert ott jó néhány rendkívüli tartással bíró emberrel találkoztam, nekik köszönhetem magyarságom igaz megélését, s körbetekintve felfedeztem magamnak a nem magyarországi művészeket, írókat és költőket, elsősorban Gion Nándort, Sziveri Jánost, Szilágyi Istvánt, Szilágyi Domokost, Grendel Lajost és a többieket.

Édesanyám, mikor egyszer valakinek néhány szóval jellemezte már felnőtt gyermekeit, azt mondta: „A Péter? Ő kissé indolens.” Egykedvű jelentésben elfogadom a rólam alkotott képét, valóban talán ez fő jellemvonásom. Hogy honnan ered? Csak találgatni tudok. Valószínűleg kevésbé a gének játékaiból – bár anyám lengyel őseitől éppen jöhet is belőle valamennyi –, mint inkább kora gyermekkorom tapasztalásaiból, esetleg szüleim későbbi, belenyugvó, de nem beleegyező magatartásából. Ezek hatása engem a belső létemben való élés felé terelt, jóllehet, mint édesapám, én is szót tudok érteni bármiféle emberrel, s ez nagy előny volt akár munka közben is, mégis bizonyos fokig tartózkodóvá, bezárkózóvá tett (bár itt megnyilvánuló szószátyárságom ennek ellentmondani látszik). Az egykedvűségből következően kétségtelenül meglehetősen alacsony szintű bennem a kezdeményezőkedv és -készség is. Feladataimat elvégzem, mikor nem ütközik belső rendszeremmel, még ha az indíttatás kívülről is érkezik. Szeretek csapatban dolgozni, s ott általában a végleges döntéseket én hozom meg. Tudom, a cselekvések, tettek, vagy éppen a tétlenség motivációi bennem rejlenek. Most sem csak az elvégzett munkák számbavétele, hanem a kihagyott lehetőségek halmazának feltárása ösztökél. Hogyan gazdálkodtam a bennem rejlő lehetőségekkel, azaz adottságaimmal különböző szerepeimben, élethelyzeteimben. Tudom, hogy ezek az életkörülmények mást „csak azért is” harcossá neveltek.

Most újra hadd idézzek ide Nagy Lászlótól két sort, nem azért, mert valóban olyan nagyok lennének a vétkeim, s nem is a nyilvános gyónás felszabadító erejében bízva, nem a meakulpázás szándékával:

*„Mentségem mint a homok, elszéledt,
én vagyok a bűnös, nem az élet.”*

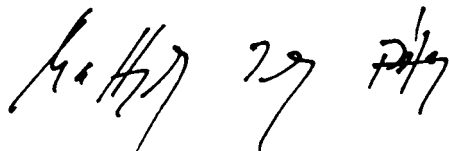
Úgy hiszem, életemet a szerencse és véletlenek sorozata irányította. Vagy ezek Isten terelgető szándékának eszközei?

Három fiam van, kik lassan megtalálják életpályájukat, s nagy odaadással végzik dolgukat. Három derék, egymásra is figyelő gyermek, ami lehet, hogy

részben a géneknek köszönhető, s kis szerepem nekem is van jellemük formálódásában, ám főleg feleségem, Vén Katalin érdeme, aki egy első generációs kiváló orvos lánya, felmenői között több nemzedéken keresztül Kalocsa környéki parasztembereket tudva, s aki érzékeny, de két lábbal a földön álló lényével családuink támasza és stabil középpontja. Természetesen ezért is hálával tartozom neki, s remélem, mindenki elhiszi, hogy ezt nem az Oscar-díj-gálák untig ismert „köszönöm, köszönöm” mintája mondatja velem.

Pár évtizede, akárhányszor visszalátogatok Pécsre – mind ritkábban –, mindig fáj, hogy egyre kevésbé találok meg gyermek- és tinédzserkorom városát az alsó házakig is lehúzódó erdőkkel és a hegyre felkúszó szőlőkkel, gyümölcsösökkel, a belvárosi házak mögött rejtő kertekkel. Nem értem igazán, hogy egyfolytában fogyunk, s mégis, az akkori kedvenc tájamból mutatóba is alig maradt valami. Egyre többet fálnak fel házaink, hol panelrengetegeikkel, hol a hajdani kúriák méreteivel vetekedő nyaralókkal, lakatlan és lakhatatlan hétvégi házakkal. Ugyanakkor tudom persze, hogy ott is, a bezárt bányák és az eltüntetett ipar helyett, az építőipar a gazdaság egyik húzó ágazata lehet, és sok – bár a gépesítés miatt egyre kevesebb – család megélhetését biztosíthatja. Ennek ellenére sok helyen – különösen Pécsen – szívem szerint inkább bontanék.

Hát, úgy látom, ez inkább önvallomássá, mint eseménytörténetté sikeredett, de teljesen átpofozni, újrakezdeni sem kedvem, sem idő nincs már, s ki tudja, mi lenne belőle megint.

Hollósi Antal

orvos, nyugdíjas kórházigazgató (Újpest, 1946. augusztus 22.)

Édesanyám szerint, bár születésemkor már a második világháború utáni első teljes békeév is eltelt, de a háborút túlélő szülők génjei még hordozták a nagy világgégés emlékeit. Nem le-

het véletlen, hogy velem ellentétben, három évvel később született öcsém a nyugalom és a kiegyensúlyozottság megtestesítője volt, semmivel sem rosszabb képességekkel.

Családuink számára az 1950-es évek nem sok jót hoztak. Jómódú keresztszüleimet kitelepítették, vagyonukat elvették, édesapámat vezető állásából felmentették. Erdélyben élő nagyszüleinket csak tízévesen ismerhettem meg, ekkor jöhettek először látogatóba. Az 1956-os forradalom idején apámat munkástanácselnökké választották, és ezért 1957-től Buda-

pesten nem kaphatott állást. Szüleim ekkor is vallásos nevelést biztosítottak számunkra, ezért sem meglepő, hogy az iskoláimban származás szerinti besorolásom „egyéb” volt. Szerencsére ez a minősítés 1963-ban megszűnt, és így 1964-ben a jeles érettségi, valamint a sikeres felvételi vizsga elegendő volt ahhoz, hogy elsőre felvegyenek a Budapesti Orvostudományi Egyetem Általános Orvosi Karára.

A hatvanas években a legnagyobb presztízse az élvonalba tartozó művészeknek, elsősorban előadóművészeknek, élsportolóknak és az orvosoknak volt. Bár a sport több ágát is szerettem és iskolai szinten gyakoroltam, tudtam, hogy ez kevés a sikeres sportkarrierhez. Előadói képességekkel biztosan rendelkeztem, mert az iskolai rendezvények állandó szavalója, színielőadások főszereplője voltam, sőt egyik szeretett magyartanárunk gyermekszereplői meghallgatásra is elvitt az akkori Déryné Színházba. Az ott észlelt légkör nem tetszett, és ekkor – 13 évesen – eldöntöttem, hogy nem leszek színész.

Pályaválasztásom legfontosabb szereplője családunk atyai jó barátja, egy Újpesten élő és dolgozó idős orvos volt, akire nagy tisztelettel néztem fel és ma is hálás szívvel gondolok. A vele folytatott beszélgetések, amelyek során szinte fiatal kollégaként kezelt, mély humanizmusról, hivatás-szeretetről győztek meg, és az orvosi pálya nehézségeinek őszinte feltárása sem tudta elvenni a kedvemet. Ezért a Könyves Kálmán Gimnáziumban eltöltött négy év során is csak ez a cél lebegett előttem és családom előtt, ami a sikeres felvételi vizsgával beteljesült.

Már az egyetemi évek elején érdeklődésem elsősorban a sebészet felé irányult, és negyedéves medikusként már a Károlyi Sándor Kórház sebészetén töltöttem szabad időm nagy részét. Korán

meggyőződtem arról, hogy nemcsak a sebészet, de az orvoslás többi ága is csapatmunka, amelyben a szereplők kiegészítik egymást. Azt is megtanultam, hogy az akkoriban hangoztatott nézet, hogy csak a sebész a valódi orvos, mert tudja, „mit és hol kell vágni”, egyáltalán nem igaz. 1970-ben fejeztem be egyetemi tanulmányaimat, és teljesült az a vágyam is, hogy segédorvos lehettem ebben a kórházban. Ekkor még nem tudhattam, hogy ez első és utolsó munkahelyem is. A sors megadta, hogy olyan mesterektől tanulhattam a szakmát, akik már akkor is a „holisztikus” szemléletű medicinát gyakorolták és oktatták. Szigorú, talán poroszosan mondható rendszerben követelték meg, hogy a sebész olyan belgyógyász is legyen, aki operálni is tud. Mindez megtanított a pontos, kötelességtudó munkavégzésre, a beteg és a betegség alázatos szolgálatára.

Újpesten élő orvosként napi kapcsolatban álltam betegeimmel, és tapasztaltam, hogy gyakran szorulnak nemcsak egészségügyi segítségre. Ilyen indíttatás alapján kezdtem el a helyi közéletben szerepet vállalni már a hetvenes évek végén. Először a vöröskeresztben tartottam előadásokat, majd a tanács egészségügyi bizottságába hívtak, később helyi önkormányzati képviselővé is választottak; természetesen ott is elsősorban az egészségügyi területen vállaltam feladatot. Nagyon megtisztelő volt, hogy az emberek bizalommal fordultak hozzám mindennapi problémáikkal, sokszor még a munkahelyemen is felkeresve.

Valamivel túl negyvenedik évemen fiatalkori értelmiségi barátaimmal együtt újraélesztettük az Újpesti Értelmiségi Klubot, majd nem sokkal később az Újpesti Városvédő Egyesületet. Előbbi ma az Újpesti Közműve-

lódési Kör nevet viselő civil szervezet, melynek azóta is egyik ügyvivője vagyok, mindkét szervezet rendezvényein családommal együtt aktívan részt veszünk. Mindig örömmel teszek eleget a meghívásnak az újpesti művészeti, kulturális, várostörténeti rendezvények, megemlékezések szervezésére. Többszöri próbálkozás után 1998-ban alapítottam meg az egyik nehéz sorsú betegcsoportot támogató civil szervezetet, melynek orvosa vagyok azóta is, sőt, három éve ennek országos szervezete (Magyar ILCO Szövetség) orvosi tanácsadó testületébe is delegáltak. Itt komoly érdekvédelmi tevékenységet végzünk a betegek rehabilitációja érdekében.

Az évek múltával a kórházban szakorvos, adjunktus, főorvos, majd orvos igazgató lettem. Időközben munkahelyemen egyre inkább a fenntarthatóság vált égető kérdéssé, sajnos ez is napi feladatokat adott. Az a tudat, hogy a kórház közössége mellettem áll, nagyban segítette közéleti munkámat. Ennek is köszönhető, hogy 2010-ben a kerület egyik országgyűlési képviselőjévé választottak. A parlamentben is, az egészségügyi bizottság tagjaként és albizottsága elnökeként kórházunkért

és az egészségügyben dolgozók sorsának javításáért küzdöttem.

Úgy érzem, pályám során szinte minden elismerést megkaptam, elsősorban betegeim szeretetét, háláját, de kollégáim is segítettek szakmai és közösségi munkámat. Hivatásom és munkatársaim elismerései is, az elmúlt négy évtized során kapott díjak (miniszteri, főigazgatói, polgármesteri dicsérek) mindegyike a kórházamban végzett szakmai munkámat értékeli, de nagyon büszke vagyok a Városvédő Egyesület által adományozott Aranyhorgony díjra és az Újpesti Közművelődési Körnek megítélt Újpestért díjra is. A kifejezetten a betegek rehabilitációjáért kapott Bergström-gyűrű, a Batthyány–Strattmann-díj és az idén átvett Budapestért díj 45 éves orvosi tevékenységemet és a kórházamért folytatott küzdelmemet ismeri el. Bár, sajnálatosan, egykori munkahelyem megszűnt, de amíg képességeim engedik, tovább szeretnék dolgozni Újpest betegeiért, mert orvosi esküöm is erre kötelez.

Dobricsi Róbert

Roszen Ruszev

képzőművész

(Dobrics, Bulgária, 1946. augusztus 22.)

НИЩО НЕ Е ТОВА, НА КОЕТО ИЗГЛЕЖДА.
(Semmi sem az, aminek látszik.)

Roszev

Domonkos Zsuzsa

énekes-színész, rendező, tanár (Budapest, 1946. augusztus 25.)

Azt hiszem, véremlen van a zene. Már édesapám szeretett volna énekes lenni. Nagynéném Rákosi Szidi növendéke volt. Édesapám révén, aki kislánykoromban amatőr előadáson énekelt a *János vitézt*, már akkor fújtam az összes *János vitéz*-nótát. Amikor később megkaptam a szerepet, sokat mulattam is rajta, hogy valamikor olyanokat énekeltem: „Bátran rohannék én a csudába...” Hatéves koromtól kezdve foglalkoztam zenével. Amikor iskolába kellett menni, sírtam, zokogtam, de mikor megtudtam, hogy lehet zongorát tanulni, azt mondtam, ha elmehetek, többet nem sírok.

Részben a zongoratanár nénim segített abban is, hogy induljak neki az éneklésnek, másrészt nagy lökést adott, hogy nagyon jó barátságba kerültem Komlóssy Erzsébettel, aki sokat

segített az életpályámon – lehettem 12-13 éves, amikor ő Szegedről felkerült a budapesti Operába. Anyukáink együtt dolgoztak, így alakult ki a megtisztelő barátság, amelyre a mai napig büszke vagyok. Állandóan ott ültem az Operában, a hahnijaira utánamentem. Mindig az operaéneklés érdekelt. Az én időmben az volt a divat, hogy ha valakinek hangja volt, az klasszikust tanult énekelni.

Felvételiztem a konzervatóriumba, korhatáron alul fel is vettek, mert látták, imádok énekelni – hát inkább énekeljek felügyelet alatt, mint hogy szétordítsam a hangomat. Gimnázium alatt már a konziba is jártam. És miután komolyan vettem az éneklést, egy kitűnő Fazekas-érettségi ellenére nem mentem egyetemre, inkább elmentem dolgozni a kettes sebészeti klinika laboratóriumába, és elvégeztem a laborasszisztens-képzőt. Sárdy János is a klinika betege volt, többször jártam nála, és beszélgettünk az éneklésről. Akkor még eszembe se jutott az operett. Később megint Komlóssy Erzsébet vitt le magával Szegedre, Vaszy Vikornak nagyon tetszettem, de nem volt náluk státusz. Kerényi Miklós Györgynél tanultam meg igazán énekelni, a több énektanárom, Sipos Jenő, Vályi Éva és Hoór Tempis Erzsébet, mind rárakott egy emeletet a házra, de az alapokat Kerényi adta meg. Erzsi néni volt, aki elzavart az Operettszínházba próbát énekelni.

Vámos László akkor tervezte az utánpótlást. Tetszett, ahogy énekeltem, de azt mondta, nem lehet elég az, hogy énekelek, meg kell tanulni prózát mondani, mozogni, táncolni... Akkor indította el az első zenés operett-musical osztályt a főiskolán. Fölvett, hiába tiltakoztam ellene ezerrel, mert dolgoztam, volt egy kisgyerekem, akit el kellett tartanom – de annyi engedményt adott, hogy muszáj volt elfogadni. Mikor később ott tanítottam, sokat nevettem rajta, hogy, édes istenem, ide úgy kellett engem betuszkolni annak idején.

Offenbach: *Orfeusz az alvilágban*
(Euridiké szerepében,
Rózsa Sándor partnereként, 1989)

Az első év után beálltam a Csárdáskirálynőbe. Még mindig dolgoztam a klinikán. Volt, hogy elfogytak a szabadnapjaim, délelőtt mentem a betegekhez, elvégeztem a laboratóriumi munkámat, és este én voltam a Csárdáskirálynő. Már nem is mertem mondani, mert furcsán néztek rám, azt hitték, hogy a primadonna csak otthon ül és reszelgeti a körmét, nincs más dolga.

Eljött '73 márciusa, amikor egy sajnálatos haláleset után lett egy státus az Operettszínházban, és aláírtam egy hároméves szerződést – rá három-négy napra megjött Vaszytól a levél, hogy most van státus, menjek Szegedre operát énekelni. Én ugyan írtam neki, hogy boldogan megyek, csak darabszerződéssel, de úgy látszik, megsértődött, amiért máshova tettem le a voksomat. De hát nem volt nagyon sok választási lehetőségem. Itt szűnt meg az én kettős életem, és akkortól kezdve az életem már a profi éneklés jegyében folyt.

Az Operettszínházban végigénekeltem az összes szerepet, de közben az operát sem hagytam soha abba, mert például a Hilton Szállóban, amikor megindult ott a színjátszás Pergolesi két kis egyfelvonásosával, akkor *Az úrhatnám szolgálóval* nyitottam, és ez ment kilenc évig. Énekeltem az Operában a *Bohémélet* Musette-jét. Amikor Oberfrank Géza nálunk volt az Operettszínházban zenei vezető, megcsináltuk a *Figaro lakodalmát*, az ő fordításában (nem házassága, mert végül is a lakodalom napjáról szól, nem a házasságról), megcsináltunk a MÁV Szimfonikusokkal rengeteg délelőtti matinét – volt *Bohémélet* 3. felvonás, *Traviata*, *Parasztkantáta*...

Folytatódott tovább: hahniztam az operával és énekeltem az Operettszínházban, elkerültem külföldre, énekeltem Badenban, Grazban, Bad Ischlben, Ausztráliától kezdve Németországig, Hollandiáig, Görögországig, mindenfelé jártunk, részben privát szerződésekkel, részben a színházzal.

Amikor bekerültem a színházba, már elváltam a gyerekem édesapjától. Hét évig éltem együtt Seregi László rendezővel, férjem volt Petress István, egészen a haláláig. Azóta egyedül élek, illetve egy kiskutyám van, meg változó mennyiségű macska (jelenleg négy).

Van egy nagy lányom, aki azon kívül, hogy elvégezte a Külkereskedelmi Főiskolát, táncosnőként dolgozott, az Operettszínházban szubrettként, koloratúrszoprán énekesnő, énekelt Traviatát, Francia királylányt, Papagénát és rengeteg operettkoncertet, ő is szerte a világban, mindenféle fellépésen. Közben elvégezte az egyetemet. Pszichológus lett, doktorátust is szerzett. Van

egy lánya, aki most már tizenhét éves nagylány. Neki is megvan a talentuma, remek színésznő, nagyon jó színészi érzéke van, de nem szeretnék őt erre a pályára szánni semmiképpen. Nagyon jó az íráskészsége, a fantáziája, angolul ír novellákat, regényeket.

Nem bántam meg, hogy ezt az utat választottam. Nagyon hiányzik, amit az operaszerepekből nem énekeltem el, nyilvánvaló, hiszen erre készültem, és egy csomó szerepet megtanultam, ami bennem maradt. De ebből adódóan tudok tanítani; amit megtanultam, azt igyekszem a növendékeimnek továbbadni. A tanítást, és ami ezzel kapcsolatos, Szinetár Miklósnak köszönhetem, aki belőlem játékmestert csinált az Operettszínházban; tanítottam zenész-színészmesterséget az ottani stúdióban. A mostani fiatalok közül Szendy Szilvit egyértelműen én indítottam el az életbe. Vadász Zsolt, Peller Karcsi – mind a stúdió növendékei. Óhatatlanul ad az ember énekesi instrukciókat is, tehát az énektanítás is bejött a képbe. Tanítottam és tanítok a Théba Színiakadémián, 13 évig a Kőbányai Zenei Stúdióban is, ahonnan nagyon sok sztár került ki: Veres Mónika, Takács Nikolas, Nagy Kristóf 'Bozont', Csemer Bogi, Schwartz Dávid, rengetegen – büszkén nézem őket a televízióban.

Rendeztem a Bakáts téri szabadtéri színpadon nagy operagálát operistákkal, operakóruossal. Gálaesteket csinállok, tematizált műsorral.

Nincs legkedvesebb szerepem, de amivel a legtöbbet mentem a nagyvilágban, ami természetes, hiszen egy magyar primadonnát magyar szerepre hívnak, az a *Marica grófnő* és a *Csárdáskirálynő* – Edvinből tizenháromat fogsasztottam el, kilenc Taszilóm volt, sok rendezésben sokfelé játszottam. Ez a két darab határozta meg igazán a pályámat. De imádtam *A mosoly országát*, az *Orfeusz az alvilágban*, a *Boccacciót*, volt rengeteg tévés darab: a *Koldusdiák*, az *Eljegyzés lámpafénynél*; mind másért kedves, mindegyiket másért és másként szeretem.

A fiataloknak azt üzenem, amit saját magamnak is: kitartás, önbizalom, nem önhietség (mert az óriási különbség) és önbecsülés. Mindenkinek megvan a maga erkölcsi színvonala, amitől a tükörbe tud nézni, hogy ez kinek hol van, az változó. Legyen az ember önmagához hű, és ne kelljen megfelelési kényszerből olyan dolgokat vállalnia, amivel belülről nem ért egyet, mert az előbb-utóbb rátelepszik az ember lelkére.

Légy hű önmagadhoz! Az élet változik, de az embernek van egy értékrendje; egy vonal, amit én nem tudok feladni. Az a fajta színházi világ, az a színházlátás, amibe én beleszoktam, az számomra az etalon, abból nehezen tudok kimozdulni.

Dorottilla Zwara

Köllő Miklós

rendező, koreográfus (Budapest, 1946. augusztus 26.)

Ezzel a 70 évvel nem boldogulok.

Eredetileg „tisztességes, polgári szakma” felé indultam, biokémikusnak készültem, abban a naiv hiszemben, hogy fellelem létünk titkait. Szerencsére az ilyen irányú hivatástudat és elkötelezettség megcsontosodása előtt szembe találtam magam a rideg realitással, mely szerint a materialista kutakodás a fizika és a matematika területére vezet. Pontosan az maradt homályban, amit ifjonti hévvel kerestem. Szakítottunk.

A SZÍNHÁZ lett a NAGY SZERELEM.

Itt, úgy éreztem, válaszokat kapok megannyi titkos, misztikus kérdésre. Rögeszmés megszállottság kerített hatalmába. Saját magamat használtam tesztelésre, akár egy kísérleti állatot. Az életmegnyilvánulások teljes tárházát – azokat is, melyektől még gondolatban is iszonyodik az ember – igyekeztem megélni és tudatosan feldolgozni. Izgatott, izgat ma is, hogy a külvilág milliányi támadó ingere miként képződik le bennünk. Az emberi psziché szenzitív boszorkánykonyhájának folyamatai közelebb vittek az ember elkendőzött titkaihoz. Ezek megélése belépőjegy a színházi ember számára.

Ezzel a 70 évvel nem boldogulok. Végigyalogolt rajtunk a történelem. Persze nemcsak rajtunk.

Egy kicsi csengőfrász, egy kicsi kitelepítés, majd egy betelepítés a lakásunkba... Károly bácsi, a házmester éjszakai hallgatóságai, jelentések. „Tartsatok ki, jönnek az ENSZ-csapatok!” Suttogások... „MUK, MUK, márciusban újra kezdjük!” „Köllő elvtárs! Mit mutogatnak maguk?! Ma már mindent el lehet mondani!...” „Tűzrendészeti okoknál fogva a további előadásokat letiltom!...” „Köllő elvtárs, kik nézik a maguk előadásait?...” „Vagy azt csinálják, amit mi mondunk, vagy elmehetnek mindannyian vagonra rakodni!...” „Köllő úr, a bankunknak csak az ön életbiztosítása a fedezete...” „Szép, szép a művészet, de sajnos pénz beszél...”

Mennyi seb, ami beforrt ugyan, de a heget nem lehet eltüntetni. A tengeri történet közül zárásként egy, ami tán a leginkább jellemző az eltűnt 70 évre (amivel nem boldogulok).

1983-ban (ezzel a 32 évvel sem boldogulok) meghívást kapott az *E. A. Poe úr vacsorája* című darabom az egyik legjelentősebb európai színházi fesztiválra, a cannes-i Kávéházi Színházak Nemzetközi Fesztiváljára. Szerdai napon volt a fellépés, valóban jelentősnek mondható sikerrel. Az Interkoncert előírásainak megfelelően, mely szerint „...a külföldi vendégjátékot követően a legrövidebb időn belül, a legrövidebb úton kell visszatérni Magyarországra...”, csütörtökön hajnalban a műszak pakolt, mi személyautókkal elindultunk hazafelé.

Péntek este volt a fesztivál zárógálája és díjkiosztó ünnepe. Kora

délután a bennfentesek már tudták az eredményt: 36 részt vevő színház közül a magyar színház nyerte a nagydíjat. Christine de Toth magyar származású színházrendező rohant a szállodába a hírral. Felesleges. Ő nem érthette a helyzetet. Felhívta telefonon a magyar Művelődésügyi Minisztériumot, és kérte a minisztert. Gondolta, a jó hír érdekelni fogja. Tévedett. A színházi főosztályon véletlenül még elérte a főosztályvezető asszonyt, aki kétségbeesett.

– Jézusom, ez borzasztó! Most mi legyen?! Persze, persze, a díjat át kellene venni... Megpróbálok intézkedni! Hívjon vissza!

Pechje volt, a szolgálati útlevele a páncélszekrényben, péntek lévén egy teremtett lélek sehol. Telefon.

– Sajnos, nem tudok kiutazni, vegye át maga azt a díjat!

– De illik néhány mondatot is mondani. Megírom és beolvasom önnek a telefonba.

– Jó, jó, de kérem, siessen, mert már régen lejárt a munkaidőm!

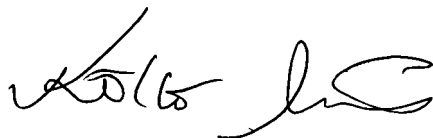
Két héttel később diplomáciai futár hozta haza a nagydíjat.

Kibontva a doboz, a rafia tömőanyag széthullva...

– Nahát, gratulálok, megbocsáss, értekezletem van... vidd csak nyugodtan!

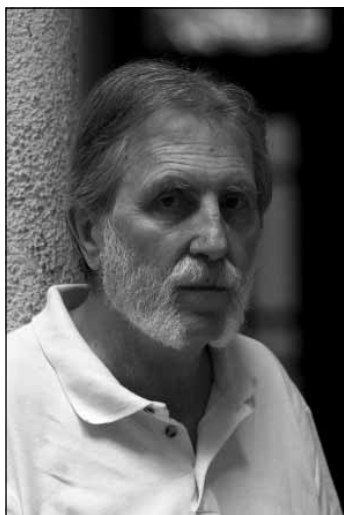
Gyalog mentem a Váci utcán, hónom alatt a dobozkával...

Ezzel a 70 évvel nem boldogulok.

Gulyás János

rendező, operatőr (Budapest, 1946. szeptember 2.)

Ha nem kapok felkérést az ebben a könyvben való szereplésre, valószínűleg nem kezdek el gondolkodni a hamarosan eltelő 70 évemről, hiszen ilyenre ritkán vállalkozik az ember önszántából. Nem is nagyon tudtam, hogy kezdjem el. Életrajzi adatokkal, tevékenységekkel, vagy más gondok, gondolatkifejtések nyomán? Mégis, ami elsőnek beugrott (lehet, hogy nem a legszerencsésebben), az volt, hogy milyen fontos a véletlenek szerepe.

Kezdhetem rögtön pályánk indulásával. Ismert különféle interjúinkból, hogy az ötvenes évek vége felé ezüst ötforintosaimból vettük első filmkameránkat, de a véletlent itt is végig kell gondolni. Pontos dátumra nem emlékszem, de tíz-egynéhány éves lehettem, amikor az egyik rokontól Kossuth 5 forintost kaptam ajándékba, s mivel elterjedt, hogy elkezdtem ezeket gyűjteni,

attól kezdve egyre többször ez lett az ajándékom. Ilyen korban egy kisgyereket nem nagyon érdekli a pénz, nem is érti, inkább a gyűjtés maga (mint ahogy akkoriban bélyeget, gyufacímként is gyűjtöttem). A véletlen szerepe nem ott jön be, hogy egyik rokonunknál láttunk 16 milliméteres vetítést, és a sportolók mozgását visszafelé is le tudták vetíteni, hanem akkor, amikor apánk kivitt minket